

Erol Güngör'ün Milliyetçilik Anlayışı Üzerine Bir İnceleme
An Analysis of Erol Güngör's Understanding of Nationalism

Serdar Kenan Gül, skgul@kastamonu.edu.tr, [ORCID](#), [ROR](#)

Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kastamonu, Türkiye

Turan Küçük, turankucuk@ogm.gov.tr, [ORCID](#), [ROR](#)

Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü, Kastamonu, Türkiye

Makale Bilgisi / Article Information

Atf (Citation): Gül, S. K. & Küçük, T. (2025). Erol Güngör'ün Milliyetçilik Anlayışı Üzerine Bir İnceleme. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 76-86. <https://doi.org/10.47138/jeaa.1663491>

Geliş Tarihi (Submission Date)	23.03.2025
Kabul Tarihi (Acceptance Date)	02.06.2025
Yayın Tarihi (Publication Date)	30.06.2025
Makale Türü (Article Type)	Araştırma Makalesi (Research Article)
Değerlendirme (Peer-Review)	Çift Taraflı Körleme / En az İki Dış Hakem (Double Anonymized / At Least Two External)
Etik Beyan (Ethical Statement)	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (It is declared that scientific, ethical principles have been followed while carrying out and writing this study, and that all the sources used have been properly cited). Bu çalışma, Prof. Dr. Serdar Kenan GÜL danışmanlığında Turan KÜÇÜK tarafından Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2025 yılında tamamlanan "Cumhuriyet Sonrası Dönemde Türk Milliyetçiliği Yorumları: Erol Güngör ve Hüseyin Nihal Atsız Üzerinden Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. (This study is based on the master's thesis entitled "Comments of Turkish Nationalism in the Post-Republican Period: A Study Through Erol Gungor and Huseyin Nihal Atsiz", which we presented / completed on 04.02.2025 under the supervision of Prof. Dr. Serdar Kenan Gül).
Benzerlik Taraması (Plagiarism Checks)	Evet (Yes) – Ithenticate/Turnitin.
Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest)	Bu çalışmada çıkar çatışması yoktur. (There is no conflict of interest in this study).
Yazar Katkı Oranı (Author Contribution Rate)	Yazarların çalışmaya katkıları eşit orandadır. (Authors contributed equally to the study)
Etik Beyan Adresi (Complaints)	iibfdergisi@sirnak.edu.tr
Finansman (Grant Support)	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. (The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research).
Telif Hakkı ve Lisans (Copyright & License)	Dergimizde yayımlanan çalışmaların telif hakları dergimizde olup, CC-BY-NC-ND lisansı ile açık erişim olarak yayımlanmaktadır. (The copyrights of the works published in our journal belong to our journal, and they are published as open access under the CC-BY-NC-ND license.)

Erol Güngör'ün Milliyetçilik Anlayışı Üzerine Bir İnceleme

ÖZET

Türk milliyetçiliği, kökleri Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine dayanan, ancak Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni bir ideolojik çehre kazanan, kimlik ve aidiyet kavramları etrafında şekillenen köklü bir düşünce sistemidir. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında hızla gelişen ve devlet politikalarıyla desteklenen milliyetçilik, Türkiye'nin toplumsal, kültürel ve siyasal yapısını yeniden tanımlamak için güçlü bir araç olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, farklı entelektüel eğilimler ve ideolojik yaklaşımlar Türk milliyetçiliğinin içeriğini derinleştirmiş ve çeşitli figürler bu hareketin gelişiminde önemli roller oynamıştır. Erol Güngör, milliyetçiliği daha çok sosyolojik ve psikolojik açılardan ele alan bir düşünür olarak Türk milliyetçiliğine farklı bir boyut kazandırmıştır. Güngör'ün bakış açısı Türk milliyetçiliğini modern sosyoloji ve psikolojinin bakış açılarıyla zenginleştirmiş, böylece milliyetçilik kavramının toplumda daha yaygın ve kabul edilebilir olmasını sağlamıştır. Erol Güngör, muhafazakâr milliyetçilik olarak tanımlanabilecek bir geleneğin önemli isimlerinden biri olmuştur. Özellikle kültür değişimi, modernleşme ve Türkiye'de aydınların rolü gibi konulardaki çalışmalarıyla, çözüm odaklı ve gerçekçi fikirler üretmeyi hedeflemiştir. Güngör'ün bu fikirleri, muhafazakâr milliyetçilik anlayışına önemli katkılar sağlamış ve kısır ideolojik tartışmalardan uzak, daha kapsamlı bir düşünce sistemi oluşturmaya imkân tanımıştır. Bu makalede, Erol Güngör'ün hayatı ve kavramsal yaklaşımları incelenerek muhafazakâr milliyetçiliğe olan katkıları değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Milliyetçilik, Türk Milliyetçiliği, Muhafazakârlık, Erol Güngör

An Analysis of Erol Güngör's Understanding of Nationalism

ABSTRACT

Turkish nationalism is a deep-rooted system of thought shaped around the concepts of identity and belonging, which has its roots in the late Ottoman Empire but gained a new ideological face with the proclamation of the Republic. Developing rapidly and supported by state policies during the foundation years of the Republic, nationalism was used as a powerful tool to redefine Turkey's social, cultural, and political structure. In this context, different intellectual tendencies and ideological approaches have deepened the content of Turkish nationalism, and various figures have played important roles in developing this movement. Erol Güngör brought a different dimension to Turkish nationalism as a thinker who approached nationalism mostly from sociological and psychological perspectives. Güngör's perspective enriched Turkish nationalism with modern sociology and psychology perspectives, thus making the concept of nationalism more widespread and acceptable in society. Erol Güngör has been one of the important figures of a tradition defined as conservative nationalism. He aimed to produce solution-oriented and realistic ideas, especially with his studies on issues such as cultural change, modernization, and the role of intellectuals in Turkey. Güngör's ideas made important contributions to the understanding of conservative nationalism and allowed him to create a more comprehensive system of thought away from vicious ideological debates. This article analyzes Erol Güngör's life and conceptual approaches and evaluates his contributions to conservative nationalism.

Keywords:

Nationalism, Turkish Nationalism, Conservatism, Erol Güngör

Giriş

Türk modernleşmesi erken tarihlerinden itibaren, Batılı fikirler ve pozitivist bilim anlayışı etrafında şekillenen bir takım değişim hareketlerini ifade etmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte, Kemalist ideolojinin benimsediği pozitivist görüş ile eski değerler ve düzenden köklü bir kopuşu temsil eden zihinsel ve eylemsel pratikler, Türk halkı nezdinde istenilen kabullenmeyi gerçekleştirememiş; bunun aksine halkta birçok meselede tepkilere yol açmıştır. Özellikle değerler, Osmanlı geçmişi ve dini hassasiyetler söz konusu olduğunda, 1960'lı yıllarda açık bir şekilde görülmeye başlanacak olan bir muhafazakâr-milliyetçilik anlayışı, cumhuriyet aydınları tarafından 1940'lı yıllardan itibaren çeşitli platformlarda dile getirilmeye başlamıştır. Bunun sebebi ise, devrimler ve reformlarla yeni bir sistem kurmak isteyen Kemalist rejimin, yeni cumhuriyet için halk nezdinde benimsenen bir değerler sistemini tam olarak oluşturamamış olmasıdır.

1940'lı yıllarla birlikte, Cumhuriyet'in erken dönemine hâkim olan katı laiklik anlayışı ve uygulamaları hem toplumsal düzeyde hem de muhafazakâr Türk aydınının fikirlerinde eleştirilerin odağı haline gelmiştir. Özellikle 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi bu eleştirilerin siyasi alana yansımaları ve toplumun erken dönem Cumhuriyet politikalarına yönelik verdiği bir tepki olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Demokrat Parti'nin başa gelişinden sonra dini dışlayan değil, onu milli kimliğin ve toplumun önemli bir parçası olarak kabul eden muhafazakâr-milliyetçi ideoloji daha fazla ifade imkanına kavuşmuştur.

Dinin, milli kimliğin önemli bir parçası olarak kabul edilmesi, Türkiye'de muhafazakâr düşüncenin Türk siyasetinde ve entelektüel çevrede öne çıkmasını sağlamıştır. Türk muhafazakârlığı ise, geleneksel muhafazakâr anlayıştan farklı olarak, dini değerler sisteminin temeline oturtan bir anlayışla ele almaktadır. Temelde sınıfsal olan ve aristokrasinin korunmasını savunan ve dini yalnızca muhafaza edilmesi gereken değerlerden yalnızca biri olarak gören Anglo-Sakson muhafazakârlık anlayışından ayrılmakta ve daha çok Fransız muhafazakârlığı ile paralellik göstermektedir (Ergüç, 2013: 36). Dolayısıyla da din olgusu, muhafazakâr ideolojinin ve Türk sağının oldukça temel bir parçasıdır. 1960'lı yıllara gelindiğinde, Türk sağının en önde gelen fikir hareketlerinden biri haline gelen muhafazakâr-milliyetçi ideolojinin önemli temsilcilerini ortaya çıkarmıştır. Aslen Kemalist ideolojinin radikal ve pozitivist anlayışına karşı bir fikir hareketi olarak ortaya çıkan ve Milliyetçilik ideolojisini muhafazakâr bir yorumla ele alan bu anlayışın en önemli temsilcilerinden biri olan Erol Güngör'ün görüşleri, bu çalışma kapsamında incelenmektedir.

Bu makalede, Cumhuriyet sonrası Türk milliyetçiliğinin, Erol Güngör'ün düşünceleri üzerinden nasıl şekillendiğini analiz etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu çalışmada, Güngör'ün eserlerine ve milliyetçilik kavramına ilişkin bakış açısına odaklandığı için, ağırlıklı olarak literatür taraması ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Literatür taraması, Güngör'ün yazılı eserleri, kitapları, makaleleri, dergi yazıları ve söylemleri gibi birincil kaynaklara dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, Güngör'ün görüşlerine ilişkin akademik çalışmalar, eleştirel değerlendirmeler ve tarihsel çalışmalar da araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmada öncelikle Erol Güngör'ün hayatı ve düşünsel gelişimi ele alınmaktadır. Daha sonra Güngör'ün milliyetçilik anlayışının temel prensipleri ve muhafazakârlık ile milliyetçiliği ilişkilendirme biçimi irdelenmektedir. Son olarak, Güngör'ün milliyetçilik anlayışının sosyal ve kültürel boyutları çok yönlü olarak incelenmektedir. Sonuç kısmında ise Güngör'ün milliyetçilik anlayışına yönelik genel değerlendirmeler yapılmaktadır.

1. Erol Güngör'ün Hayatı ve Düşünsel Gelişimi

Erol Güngör, 25 Kasım 1938'de Kırşehir'de doğmuştur. Köklü bir aileye mensup olan Güngör, Zeliha Gülşen Hanım ve Abdullah Sabri Bey'in dört çocuğundan üçüncüsüdür. İlk ve orta öğrenimini Kırşehir'de tamamlayan Güngör, bu dönemde dedesi ve babasının desteğiyle Osmanlıca'yı, Lutfi İkiş'in yardımıyla ise Arapçayı öğrenmiştir. Orta öğrenimini 1955-1956 eğitim-öğretim yılında Kırşehir Lisesi'nin Edebiyat bölümünden 'Peki' derecesiyle mezun olarak tamamlamış ve 1956'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazanmıştır. Ancak, 1957 yılında Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne geçiş yapmıştır. Bu değişikliğin arkasında, Fethi Gemuhluoğlu'nun Güngör'ü Prof. Dr. Mümtaz Turhan'a takdim etmesi ve Güngör'deki ışığı fark eden Turhan'ın teklifinin etkili olduğu belirtilmektedir (Yazgan, 2018: 6; Aydın, 2020: 24-25).

Eğitim hayatında oldukça başarılı olan Güngör, 1961 yılında "Kültür Temaslarının Atitüdler Üzerindeki Tesiri" adlı bitirme teziyle felsefe bölümünden mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından, aynı yıl Mümtaz Turhan'ın yanında Tecrübi Psikoloji Kürsüsü'nde asistan olarak çalışmaya başlamış ve özellikle Sosyal Psikoloji alanında yoğunlaşarak Türkiye'nin önemli aydınları arasına girmiştir. Güngör, 1965 yılında "Kelami Sahada Estetik Yapı Organizasyonu" başlıklı çalışmasıyla doktorasını tamamlamış ve 1966'da sosyal psikolog Kenneth Hammond'un davetiyle ABD'ye gitmiştir. Burada, Colorado Üniversitesi Davranış Bilimleri Enstitüsü'nde (Institute of Behavioral Science) araştırmalar yapmış ve akademik çalışmalarını uluslararası bir düzeye taşımıştır (Yazgan, 2018: 6; Aydın, 2020: 24-25).

1969'da ise "Şahıslar Arası İhtilafların Çözümünde Lisanın Rolü" adlı çalışmasıyla doçentlik unvanı almıştır. 1973 yılında önemli sağlık sorunları yaşayan Güngör, bu dönemlerinde Şeyma Güngör ile evlenmiş; 1977'de de Turhan adında bir oğlu dünyaya gelmiştir. Güngör, 1976'da kalp rahatsızlığının ciddi şekilde ilerlemesi nedeniyle İngiltere'ye tedavi için

gitmiş ve Londra’da başarılı bir kalp ameliyatı geçirmiştir (Aydın, 2020: 25-26). Daha sonra Türkiye’ye dönerek, çalışmalarına devam eden Güngör, Millî Eğitim Bakanlığı, Başbakanlık Planlama Teşkilatı’nda ve Kültür Bakanlığı’nın çeşitli komisyonlarında görev almıştır. 1978’de değerler sistemiyle, ahlaki değerler arasındaki ilişkileri sosyo-psikolojik bakımdan incelediği “Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar” adını taşıyan önemli çalışması ile profesörlük unvanını alan Güngör, 1982 yılında ise Selçuk Üniversitesi’ne rektör olarak atanmıştır. Güngör, 24 Nisan 1983 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir (Yavuz, 2021: 3).

Erol Güngör’ün düşüncelerinin şekillenmesinde, yetiştiği ortamın büyük etkileri olduğunu ağabeyi Hidayet Güngör kaydetmiştir. Orta Anadolu’da bulunan ve muhafazakâr yapıda olan, Selçukluların önemli eserlerinin ve tesirlerinin bulunduğu bir merkez olan Kırşehir, geleneksel ve tarihsel ortamıyla Erol Güngör’ü manevi ve kültürel değerler konusunda oldukça etkilemiştir. Bunun yanında, ailesinin de ulema soyundan gelmesi ve o bölgede hatırı sayılır bir aile olmalarının da Güngör üzerinde etkisi vardır. Kırşehir’de ‘Hacıhafızlar’ olarak anılan ailesi ve özellikle de Ahi Tekkesinin son şeyhi olan dedesinin ilmi karakterinden oldukça etkilenen Güngör’ün düşüncelerinin temelleri, bu atmosferin çevresinde oluşmaya başlamıştır (Aydın, 2020: 28). Dolayısıyla, kültür kavramına ve dini değerlere oldukça fazla eğilen ve büyük önem atfeden Güngör’ün, düşüncelerinin temelinde bu altyapısının olduğu ortadadır.

2. Erol Güngör’ün Milliyetçilik Anlayışının Temel Prensipleri

Erol Güngör’ü fikrî ve ilmi anlamda etkileyen isimlerin başında hiç şüphesiz hocası Mümtaz Turhan gelmektedir. Güngör’ün üzerinde önemli etkiler bırakmış olan Turhan, milliyetçi-muhafazakâr geleneğin önemli isimleri arasında yer almaktadır. Türkiye’de sosyal-psikoloji kürsüsünün kuruculuğunu üstlenmiş olan Turhan, bu alanda isim yapmış önemli bir Türk aydınıdır. Sosyolojik çözümlemeleri ile öne çıkan Turhan, özellikle kültür ve medeniyet ayrımına verdiği önemle Ziya Gökalp çizgisinin önemli isimlerinden biridir.

Türk düşünce geleneğinin milliyetçi ve muhafazakâr çizgisine mensup olan Turhan, Türk milliyetçiliği ve sosyolojisinin önemli bir ismi olan Gökalp’ten oldukça etkilenmiş olsa da, Güngör ile aralarında belirgin ayrılıklar bulunmaktadır. Erol Güngör, Ziya Gökalp-Mümtaz Turhan geleneğini devam ettirmekle birlikte, Ziya Gökalp’in Osmanlı karşıtı görüşleri ve siyasete bağımlı düşüncelerini eleştirmiştir. Hocası Mümtaz Turhan’dan ayrıldığı en önemli nokta ise, hocasının aksine, kendisinin pozitivist bilim anlayışını benimsememiş olmasıdır. Ayrıca, İslam’a daha çok vurgu yapması da onu hocasından ayıran önemli bir noktadır. Tüm bunlarla birlikte Gökalp’te, Turhan’da ve bu isimlerden ilham alan Güngör’de ulus devlet fikrinin öne çıktığı görülmektedir (Yıldız ve Çelik, 2012).

Erol Güngör’ün “kuyruklu yıldızlara” benzediğini söylediği ve “büyüsüne kapıldığını” ifade ettiği Dünder Taşer ise, Güngör için çok farklı bir anlam ihtiva etmektedir (Güngör, 2019: 112). Güngör Dünder Taşer’e olan hayranlığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Fazileti kıskanan biri olsaydım, bu adamdan nefret etmem için her türlü sebep mevcuttu. İyi niyetim kusurlarıma galebe çaldı ve ben onu bir insana duyulabilecek sevginin de ötesinde bir ihtirasla sevdim. Hayatta olduğu sürece ona olan yakınlığımı şiddetli bir dostluk olarak görüyordum; şimdi de bu dostluğun hatırası bana sonsuz bir gurur veriyor.” (Güngör, 2006: 137). Güngör, Türk milletinin eskiden beri taşıdığı vasıflar fikrinin, Osmanlı geçmişi ihtisamı ve sisteminin güzelliği fikrinin ve Türk-İslam Medeniyeti konusundaki görüşlerinin oluşmasında Dünder Taşer’in Büyük Türkiye fikrinden oldukça etkilenmiştir.

3. Erol Güngör’ün Muhafazakârlık ile Milliyetçiliği İlişkilendirme Biçimi

Güngör’ün milliyetçiliğinin temeli, Türk milletini diğer milletlerden ayıran ve kendine has bir kültüre sahip olmasıdır. Güngör’e göre, Türk milletinin asırlardan beri birlikte yaşamasını sağlayan esas ve en önemli unsur, Türklerin sahip olduğu öz niteliklerinden meydana gelen mizaç ve İslam dininin Türklerin İslam’a girmelerinden bu yana katkı yaparak zenginleştirdiği Türk kültürüdür (Balcı, 2011: 9).

Erol Güngör, Türklerin tarih boyunca benzer özellikler taşıdığını ve bu özelliklerin hem inanç sistemlerinde hem de toplumsal yapılarında belirgin bir şekilde görüldüğünü savunmaktadır. Ona göre, İslamiyet öncesi dönemde Göktürklerin “Gök Tanrı” inancıyla Osmanlı padişahları için kullanılan “Zıllullah-i fi’l-arz” (Allah’ın yeryüzündeki gölgesi) anlayışı arasında önemli bir benzerlik bulunmaktadır. Bu benzerlik, Türklerin dini ve devlet yönetimindeki yaklaşımının temel taşlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Güngör’e göre, bu inanç, Türk toplumunun hem askeri düzeninde hem de medeniyet anlayışında etkili olmuş ve toplumun karakterini şekillendiren unsurlardan biri haline gelmiştir. Türklerin hâkimiyet ve fetih anlayışı, Güngör’e göre, bir milli karakter niteliği taşımakta ve tarih boyunca kesintisiz bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Türklerin göçebe yaşam tarzı, onlara katı bir disiplin kazandırmış, bu disiplin de onların “dinamik savaşçı” kimliğini ortaya çıkarmıştır. Güngör, bu savaşçı kimliğin, Türklerin tarih sahnesindeki hâkimiyet ve fetih idealleri için güçlü bir temel oluşturduğunu ifade etmektedir. Göçebe kültürden yerleşik hayata geçiş sürecinde de bu anlayışın, devlet üstünlüğü ve yönetim gücü biçiminde devam ettiğini belirtmektedir (Güngör, 1989: 136-138).

Güngör’e göre, Türklerin hâkimiyet düşüncesi, İslamiyet öncesinde olduğu gibi, İslamiyet sonrasında da dini bir boyut kazanarak varlığını sürdürmüştür. İslamiyet’i kabul eden Türkler, daha önceki hâkimiyet fikirlerini “gaza” ve “cihat” kavramları üzerinden yeniden şekillendirmiştir. Bu dönemde, Türklerin fetih anlayışı, sadece toprak kazanma veya güç elde etme amacı taşımamış, aynı zamanda İslamiyet’in şanını tüm dünyaya yayma ve bu dini yaratıcı adına duyurma hedefini

içermiştir. Güngör, Türklerin bu anlayışını, tamamen sömürgecilikten uzak, idealist ve manevi değerlere dayalı bir yaklaşım olarak görmektedir. Ona göre, Türklerin bu fetih anlayışı, maddi kazançtan çok, manevi bir sorumluluk ve inancın yayılmasına hizmet etme amacını taşımaktadır (Güngör, 1996: 159-160).

Güngör'ün bu analizine göre, Türklerin tarih boyunca sergilediği bu hâkimiyet kurma arzusu, toplumun kültürel yapısını ve dünya üzerindeki etkisini şekillendiren en temel unsurlardan biri olmuştur. Bu özellik hem İslamiyet öncesi Türk devletlerinde hem de Osmanlı gibi İslamiyet sonrası büyük Türk devletlerinde gözlemlenebilir bir süreklilik göstermektedir. Türklerin fetih anlayışı, yalnızca askeri başarılarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda medeniyet kurma, adalet sağlama ve inanç sistemlerini topluma yayma amacı taşımış, bu da Türk tarihindeki derin ve sürekli bir etkisinin göstergesi olmuştur (Aydın, 2020: 78-79).

Erol Güngör, milliyetçilik anlayışını tarih ve kültürün birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu bir zemin üzerine inşa etmiştir. Ona göre, bir toplumun milliyetçiliği, o milleti meydana getiren, diğer milletlerden ayıran ve millet kimliğini belirleyen özelliklerle doğrudan ilişkilidir. Bu özelliklerin temelinde ise o toplumun tarihsel birikimi ve kültürel değerleri yer almaktadır. Güngör'e göre milliyetçilik, bir milletin tarihine dair yapılan bir yorum ve bu yorum doğrultusunda geliştirilen pratiklerden oluşmaktadır. Güngör, milliyetçiliğin soyut bir kavram olmaktan öte, tarihsel süreçte şekillenmiş somut bir anlayış olduğuna dikkat çekmektedir. Ona göre, millet dediğimiz olgu, belli bir tarih sürecinde oluşur ve bu süreç içinde biriken kültürel, toplumsal ve siyasi deneyimler, milletin kimliğini oluşturan en önemli unsurlardır. Milliyetçilik ise bu tarihsel kimliği anlamak, yorumlamak ve gelecek nesillere taşımak için bir araçtır. Milliyetçiler, milletin tarih boyunca yaşadığı deneyimlerden yola çıkarak hem geçmişi anlamlandırmakta hem de geleceğe yönelik bir vizyon geliştirmektedir. Güngör'ün bu yaklaşımı, milliyetçiliği, sadece bir ideolojik söylemden ziyade, bir milletin tarihsel ve kültürel devamlılığını sağlama çabası olarak tanımlamaktadır (Dönmez, 2017: 34; Boz, 2010).

Güngör'e göre, bir milletin tarihsel süreci, onun kimliğini, değerlerini ve ideallerini şekillendirir; milliyetçilik ise bu unsurları koruyup geliştirme sorumluluğunu üstlenir. Bu bağlamda, milliyetçilik, tarihin statik bir yorumu değil, dinamik bir şekilde geçmişi anlayarak milletin geleceğine yön verme çabasıdır. Güngör'ün yaklaşımında, milletin geleceği, geçmişten bağımsız düşünülemez; tarihsel köklere dayalı bir milliyetçilik anlayışı hem milletin varlığını sürdürmesini sağlar hem de yeni nesillerin bu köklere dayalı bir bilinçle hareket etmesini teşvik eder. Güngör milliyetçiliği şu sözlerle özetlemiştir: "Milliyetçilik, bir sosyolojik veya felsefi doktrinin kalıpları içinde izah edilemeyecek kadar çok renkli bir takım kültürel ve siyasi hareketlere verilen genel bir isimden ibarettir." (Güngör, 2003: 35).

Güngör, bir ülkede birden fazla milliyetçilik yorumunun bulunmasını normal kabul eder; hatta milliyetçilerin farklı tonlarda konuşmaları gerektiğini savunacak kadar milliyetçiliği özgür düşünce ile ilişkilendirir. Dolayısıyla, dönemin tartışma konularından biri olan milliyetçilerin birleşmesi meselesine de diğer milliyetçilerden oldukça farklı bir yorum getirir. Güngör'e göre Türk milliyetçiliğinin tarihi çok eski zamanlara götürülebilir ancak milliyetçiliğin modern bir millet olmak için rehber olacak bir inanç ve fikir sistemi şeklinde ortaya çıkması Ziya Gökalp ile başlamıştır (Güngör, 2019: 119). Gökalp'in sunduğu perspektiften sonra Türkiye'de birçok fikir ayrılıkları meydana gelmiş ve milliyetçi aydınların milliyetçiliği farklı yorumlaması ve uygulaması, bu fikir ayrılıklarının esas nedenini teşkil etmiştir. Kemalist yönetim ile Türkçüler arasında çıkan fikir ayrılıklarına daha sonraki yıllarda Anadolucular da eklenmiş; 1950-1960'lı yıllar Türk milliyetçilerini birleştirme çabalarına sahne olmuştur (Güngör, 2019: 119-122). Oysa Güngör, milliyetçiliği bütün ayrıntılarıyla birlikte kanunlara bağlanmış bütün halinde bir sistem haline getirmenin, milliyetçiliğin temel prensiplerine aykırı olacağını söylemiştir (Güngör, 2019: 125).

Güngör'e göre milliyetçilik, bir doktrin ya da dogmatik bir sistem değildir. Dolayısıyla, milliyetçilerin fikri anlamda yekpare olarak hareket etmesi, toplumsal sorunlar karşısında çözüm üretmek meselesinde milliyetçiliği gereken esnekliğinden yoksun bırakabilir. Bunun yanında: "...dogmatik bir sistem içinde ortaya çıkan ayrılıklar, esnek ve hürriyetçi bir sistemde görülen ihtilaflardan çok daha şiddetli çatışmalara ve böylece birleşme uğrunda kesin bölünmelere yol açacaktır... Milliyetçilik halka dayanan bir hareket olduğu için milli iradeye azami serbestlik tanımak, yani demokratik olmak zorundadır. Fikir hürriyetine imkân vermeyen bir milliyetçilik düşünülemez. Milliyetçi görüşün nüanslarını temsil eden grupların veya şahısların bulunması hareketin zaafını değil gücünü gösterir" (Güngör, 2019: 125). Buradan hareketle, Güngör'ün milliyetçilik anlayışının demokrasi ve özgür düşünce üzerine şekillendiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte Güngör yaşadığı döneme hâkim olan uluslararası konjonktürün kutuplaştırıcı tesiri altında milliyetçiliğe dair sahip olduğu "özgür düşünme" anlayışını "sol" gruplara tanımamıştır. Bu dönem şartları ve konjonktür düşünüldüğünde daha net anlaşılabilir.

Kısaca Güngör'ün milliyetçilik anlayışında başta Osmanlı İmparatorluğu'na olmak üzere geçmişe duyulan kuvvetli hayranlık ve özlem önemli bir yer tutmaktadır. Tarihin en eski zamanlarından beri Türklerin var olduğunu ve birçok özelliğinin bugünlerde de korunarak yaşatıldığını düşünen Güngör, ilkçi (primordialist) bir milliyetçilik anlayışına sahiptir denilebilir. Geçmişin ve Türk kültürünün övülerek, eski değerlere sahip çıkılması gerektiği üzerine kurulan milliyetçilik algısına rağmen, Güngör yenileşmeye ve modernleşmeye de karşı olmamıştır. Güngör, Türkiye'deki milliyetçi akımı, Türkiye'nin geleceğini belirlemek için ortaya çıkan güçlerden biri olarak değerlendirirken, dış güçlerin doğrudan etkisi dışında Türkiye'ye yeni bir kimlik sağlamak için doğmuş ve mevcut durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak görmüştür (Güngör, 2019: 124).

4. Erol Güngör'ün Milliyetçilik Anlayışının Sosyal ve Kültürel Boyutları

Erol Güngör, muhafazakâr-milliyetçi görüşlerini temellendirirken, belli başlı kavramları kullanmış ve bu kavramlarla ilgili yoğun araştırmalar yapmıştır. Bu kavramların en önde gelenleri ise; kültür ve kültür değişmesi, din, tarih, batıcılık ve modernleşmedir. Bu başlık altında, Güngör'ün kullandığı ve açıklamaya çalıştığı belli başlı kavramlar incelenecektir.

4.1. Kültür ve Kültür Değişmesi

Erol Güngör'de kültür en önemli kavramdır denilebilir. Erol Güngör'ün düşüncelerinde çok önemli bir yere sahip olan kültür kavramının esasında toplumun inançları, değerleri ve toplumsal normları vardır. Toplumlar, geleceklerini güvence altına alabilmek, varlıklarını devam ettirebilmek için inançlarını ve değerlerini yazılı veya sözlü bir şekilde nesilden nesile aktarırlar. Kendisini oluşturan tüm fertlerden de bunları benimsemesini ve kabul etmesini beklerler ki bu da kültürün en temel özelliğini teşkil eder. Böylece kültür bir teori ya da kavram olmaktan çıkarak toplumların fertlerinin davranışlarında ve yaşamlarında somut bir forma kavuşur. Dolayısıyla kültür içinde toplumun inançlarını, değerlerini, toplumsal normlarını ve fertlerinin davranış kalıplarını barındırır. Bu yönüyle kültür kavramı Erol Güngör'ün fikirlerinde de oldukça önemli bir yere sahiptir (Dönmez, 1996: 71). Güngör'e göre kültür, bir topluluğun kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla benimsediği ve geliştirdiği hayat tarzıdır. Bu hayat tarzı, topluluğun tüm maddi ve manevi unsurlarını bir araya getirerek o toplumun kimliğini ve değerlerini oluşturmaktadır.

Güngör, kültürü yalnızca sanat, dil ya da geleneklerle sınırlı görmez; aksine, bir toplumun ekonomik, sosyal, dini ve ahlaki yapıları da bu tanımın bir parçasıdır. Kültür, bir topluluğun kendine özgü yaşam biçimini belirlerken, aynı zamanda onun tarihsel birikiminden ve çevresel koşullarından etkilenir. Bu anlayışa göre, kültür, statik bir kavram değil, sürekli değişen, gelişen ve topluluğun ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenen dinamik bir süreçtir. Güngör, kültürü bir toplumun varlığını sürdürmesinde ve kendini ifade etmesinde en önemli araçlardan biri olarak görür ve bu nedenle kültürel değerlerin korunmasının, toplumun kimliğini korumak açısından hayati olduğunu vurgular (Güngör, 2006: 76). Bu kültürün taşıyıcısı ve eyleyicisi olan insan hakkındaki değerlendirmeler de kültürlerin birbirleri ile kıyaslanmasında hayati bir önem taşır. Çünkü iki kültürü karşılaştırmak demek, iki değişik insan tipini karşılaştırmak demektir. Her kültür, başka kültürlerden farklı olma eğilimindedir; bu da kültürlerde var olan farklılık şuuru, kültürlerin millilik özelliğini de oluşturur (Dönmez, 1996: 72). Kültür özellikleri milletin büyük bir kısmı tarafından ne oranda benimsenmiş ve de geliştirilmişse; o oranda millidir ve saftır (Güngör, 2006: 104).

Kültür ile kültürün beslendiği kaynak arasındaki ilişki, Güngör'ün üzerinde önemle durduğu bir diğer noktadır. Kültür, beslendiği kaynaktan uzaklaştıkça; onu oluşturan bireylerin idrak dünyaları da farklılaşmaktadır. Bir kültür kendi kaynağında ne kadar canlı ve güçlüyse de kaynağından uzaklaştıkça orijinal halini kaybetmeye başlar ve oldukça basit bir taklit nesnesine dönüşür (Güngör, 2006: 11). Dolayısıyla Güngör'e göre kültür, kaynağından uzaklaşıp, başka kaynaklara doğru yöneldiği oranda taklit ürününe dönüşür. Ayrıca Erol Güngör'e göre, bir kültürü oluşturan çeşitli unsurların bireyler üzerindeki etkisi ve sosyal kontrol mekanizmasını kaybetmesiyle, o kültürün üstünlüğüne inanmış bireylerin de o kültüre olan bağlılık hisleri azalmaktadır. Kısaca kültürün bireyler üzerindeki etkisi ve sosyal kontrol mekanizmasının, o kültürün bireylerinin kültüre olan bağlılığı ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Muhafazakârlığın bir göstergesi olan tecrübe ve yılların verdiği yaşanmışlığa atfedilen değer, kültür için de önemli bir unsurdur. Kültür, bir toplumun bugünkü yaşam tarzı içinde somut hale gelir; bu somutlaşma da toplumun yıllar içinde edindiği birikim sonucu meydana gelmektedir. Bu bağlamda kültür, bir milletin duygularını, inançlarını, politikalarını temsil eden ve o milletin geçmişteki duygu ve inançlarını koruyan, ileten ve yansıtan müesseselerden oluşmaktadır. Bu yapılar tarihsel süreç içerisinde kademeli olarak ortaya çıkan eski ve tarihsel niteliklere sahiptir (Dönmez, 1996: 74).

Güngör, kültür ve medeniyet ayrımını açık bir şekilde dile getirmiştir. Güngör'e göre, kültürdeki eskilik ve yenilik kavramı, hiçbir zaman teknolojiye veya medeniyetteki gibi eskilik-yenilik anlamına gelmemektedir. Çünkü medeniyet, insanlık tarihi boyunca sürekli olarak ileriye doğru bir gelişme göstermiştir. Medeni eserler aslında bir vasıta; dolayısıyla ne kadar yeni olursa eskisinden o kadar üstün olacaktır. Dolayısıyla teknolojik eserlerde veya medeni eserlerde yenilik daima mükemmellik anlamına gelir (Güngör, 2006: 104). Kültür ise objektif bir anlama sahip değildir; eski ve yeni yalnızca iki şey arasındaki zaman farkını ifade eder. Her kültüre ait unsur, ileriye doğru gelişme göstermez. Yani kültüre ait herhangi bir unsurun, sırf eski diye atılması gerektirmez. Medeniyetler ilerlerler ve yeni olan bu manada eskiden kıymetli olabilir. Ama kültürde birikim söz konusudur. Hatta kültürün bazı unsurları için eskidiğini söylemek geri kaldığını söylemek mümkün değildir. Kısaca, bir kültürün zamanla gerilediğini iddia etmek olanaksızdır. (Güngör, 2006: 104-105). Bazen toplumun birikim ve tecrübelerinden süzülen kültür unsuru, eskilere dayandıkça kıymetli bir eser haline gelir. Güngör, bu meseleyi açıklarken, Kemalist rejimin dil konusunda yaptığı çalışmaları ve dilde Türkçeleşme hareketini de eleştirmekte; rejimin sadeleştirdiği Türkçeyi "bin kelimelik uydurma dil" şeklinde tarif etmektedir (Güngör, 2006: 105).

Güngör, hocası Mümtaz Turhan'a benzer şekilde, mevcut toplumsal sorunların çözümünü tepki vermekten uzak bir şekilde ve milliyetçilik ile modernleşmeyi birlikte değerlendiren bir yaklaşımda arar. Hocası Turhan gibi Güngör de toplumsal sorunların çözümü için güçlü bir milli kültürün şart olduğuna inanmıştır (Çoğal, 2023). Güngör'ün

gerçekleştirmek istediği, romantik bir bakış açısıyla sorunları ele almak değil; aslen modern bir millet haline gelebilmektir. Dolayısıyla, Güngör de hocası Turhan gibi Batı'nın yalnızca medeniyetinin alınıp kültürel unsurlarının benimsenmemesi düşüncesini gerçekçi bulmamış ve karşı çıkmıştır.

Güngör' n kültür konusunda değindiği en önemli meselelerden bir diğeri, kültür değişmesi kavramıdır. Güngör, hocası Turhan'ın benimsemediği ve olumsuz gördüğü kültürel değişmeleri de olumlu karşılar (Erg  , 2013: 68). Güngör'e göre kültür değişmesinin temel sebebi, toplumun zamanla değişen ihtiyaçlarıdır. Güngör kültür değişmesini: "...Eski   z m tarzlarının veya eski tatmin vasıtalarının yeni durumlara intibak edemediği; yani ihtiyaçları karşılayamadığı hallerde yeni yolların benimsenmesi..." olarak tarif etmektedir (Güngör, 2006: 31).

Erol Güngör'e göre, Türk kültürünü oluşturan üç temel kaynak bulunmaktadır. İlk olarak, ortak bir tarih ve dil etrafında şekillenen Türklerin "kavmi özelliği" kültürün temel taşlarından biridir. Bu kavmi  zellik, Türk milletinin köklerini ve karakteristik yapısını oluşturarak kültürel süreklilik sağlar. İkinci kaynak, Türklerin tarihsel süreç boyunca biriktirdiği bilgi ve tecrübelerdir. Bu birikim, Türk toplumunun sosyal, siyasi ve kültürel yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.    nc  ve en güçlü kaynak ise İslam medeniyetidir. İslamiyet, Türklerin inanç, değerler ve yaşam biçimlerinde köklü bir değişime yol açarak kültürlerini zenginleştirmiştir. Güngör, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinin tarihleri için bir dönüm noktası olduğuna dikkat çeker. Ancak, İslamiyet'ten  nceki Türk kültürü ve tarihinin de en az İslam dönemindeki kadar önemli olduğunu vurgular. Ona göre, Türk kültürünün tam anlamıyla anlaşılabilmesi için İslamiyet  ncesi dönemdeki kavramsal ve pratik mirasın da titizlikle incelenmesi gerekmektedir. Bu iki dönem, Türk kültürünün birbirini tamamlayan ve zenginleştiren unsurlarıdır. Güngör, İslamiyet'in Türk kültürüne kattığı manevi değerlerin yanı sıra, Türklerin İslamiyet  ncesi köklü kültürel mirasının da göz ardı edilmemesi gerektiğini ısrarla belirtmiştir. Bu yaklaşımıyla, Türk kültürünü tarih boyunca süreklilik ve değişim dinamikleri içinde ele almış, her iki dönemi de bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmiştir (Güngör, 1989: 133-134).

Güngör, kültür politikaları konusunda ise serbestlikten yana olmuştur. Güngör' n kültür politikasının temeli, kısaca ifade etmek gerekirse, tarihi bir alt yapı ile meydana getirilmiş  ağdaş bir Türk milli inşasıdır. Bu da temeli Türk kültürüne dayanan; ancak bununla birlikte yabancı kültürler ile de bağlantı ve temas halinde olan bir kültür politikasına dayanır (Güngör, 1998: 87-88). Yani Güngör, Türk kültürünün korunması ve muhafaza edilmesi gerektiğini söylerken, bir yandan da yabancı kültürlerle temasını da zorunlu olarak öngörmektedir.

Güngör' n kültür kavramına bakışını kısaca özetlemek gerekirse; ihtiyaç d hilinde ve var olan sorunlara çözüm üretecek şekilde diğer kültürlerle temas edilebilir ve kültür değişmesi olumlu bir anlam ihtiva eder. Burada Güngör' n temel kaygısı, toplumun değişen ihtiyaçlarına ve sorunlarına çözüm üretebilen, güçlü ve köklü bir milli kültür meydana getirmektir.

4.2. Din ve Tarih

Erol Güngör'e göre, bir milletin kimliğini belirleyen din ve dil unsurları aynı zamanda o milletin birliğinin korunmasında ve güçlendirilmesinde en temel faktörlerdendir. Güngör, dinin sadece manevi bir değer olarak değil, toplumun yapısını şekillendiren ve toplumsal dayanışmayı sağlayan bir unsur olarak da büyük önem taşıdığını vurgular (Sarı, 2022: 21). Ona göre, manevi birliğini kaybeden toplumlar, bu boşluğu doldurmak için "Faşizm" veya "Komünizm" gibi ideolojilere yönelmiş ve bu ideolojiler modern dünyada adeta yeni dinler haline gelmiştir. Güngör, "Türk Kültürü ve Milliyetçilik" (Güngör, 2006) adlı eserinde, "Din Meselesi" başlıklı bölümde; dünyada oluşan manevi değer boşluğunun komünizm, faşizm ve başka diğer ideolojiler tarafından doldurulmaya çalışıldığını, pozitivist idealler doğrultusunda hareket eden aydınların ve toplumların aslında dinsiz değil yeni bir din anlayışına sahip olduklarını akademik bir dille ortaya koymuş ve bunların eserinde tartışılıp anlatılmasındaki amacın da din duygusunun asla öldürülemez bir kavram olduğunu göstermek olduğunun altını çizmiştir. Güngör'e göre, ezeli ve ebedi bir değerler sistemi ortaya koyduğu ve dönemsel olarak değişmeyen hakikatler taşıdığı için din gerekli bir olgudur (Güngör, 1993: 176-178).

Güngör, insanların dinden tamamen kopabildiklerine dair bir yanılsama olduğunu savunur. Ona göre, insanlar bir dinden ayrıldıklarında aslında tamamen inançsız olmazlar; bunun yerine başka bir dine veya dini bir yapıya benzeyen ideolojilere yönelirler. Bu durum, insanoğlunun doğasında bulunan din duygusunun hiçbir zaman tamamen yok edilemeyeceğini gösterir. Güngör'e göre, din, toplumların en köklü ve evrensel sosyal müesseselerinden biridir ve bu özellikleri ile insanlık tarihinin her döneminde varlığını s rd rm ştir. Din, Güngör' n kültür anlayışında, yalnızca bireylerin manevi ihtiyaçlarını karşılayan bir unsur değil, aynı zamanda toplumu bir arada tutan ve ona yön veren bir sistem olarak değerlendirilir. Bu açıdan din, milli kimliğin hem geçmişten gelen köklerini besler hem de geleceğe yönelik bir istikamet çizer. Güngör, dinin toplumsal düzenin sürekliliğinde ve kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında oynadığı rolü ısrarla vurgular ve bu nedenle dini, diğer sosyal müesseseler arasında en güçlü ve evrensel olanı olarak tanımlar (Güngör, 1990: 171-173; Yıldız, 2024: 116).

Güngör ayrıca İslam dini için de tartışmalar yapmış; Müslümanların İslam'ın adalet gibi aslında çok önemli ve gerekli kavramlarını tam olarak uygulamadıklarını ya da İslam'ı tam olarak anlamadıklarını iddia etmiştir. Erol Güngör'e göre, İslam dünyasının karşılaştığı olumsuz durumların temelinde, Müslümanların İslam'ın temel prensiplerine yeterince uymamış olmaları yatmaktadır. Ona göre, İslam dini, toplumsal birlik, ilmin teşviki, adaletin tesis edilmesi, sadelik ve kanaatkârlık gibi evrensel değerleri emreder. Bu prensipler hem bireylerin hem de toplumların manevi ve maddi anlamda

yükselmesini sağlayacak unsurlardır. Ancak, Müslüman toplumlar bu emirleri tam anlamıyla hayata geçirmemiş ve İslamiyet'in sunduğu ideal yaşam tarzından uzaklaşmışlardır. Güngör, eğer Müslümanlar, İslam'ın birliği sağlama çağrısına kulak verseydi, toplumsal ayrışmalar ve çatışmaların önlenebileceğini; ilmi teşvik eden yönlerine bağlı kalsalardı, bilim ve medeniyet açısından geride kalmayacaklarını vurgular. Aynı şekilde, adaleti merkezine alan bir yönetim anlayışı benimsenseydi, toplumsal düzen ve barışın daha güçlü bir şekilde korunabileceğini ifade eder. Sadelik ve kanaatkârlık gibi erdemlere bağlı kalınsaydı, israfın ve aşırı tüketimin getirdiği sorunların önüne geçilebileceğini de dile getirir. Güngör'ün bu tespitleri, İslam dünyasının kendi öz değerlerini yeniden keşfetmesi ve uygulaması gerektiğine işaret eder. Ona göre, İslam'ın emirlerine riayet edilmesi, Müslüman toplumların hem bireysel hem de toplumsal anlamda gelişmesi için bir zorunluluktur. Bu anlayış, İslamiyet'in sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda insanlığa yol gösteren kapsamlı bir hayat rehberi olduğunu göstermektedir (Güngör, 2000: 30-32; Yıldırım, 2018). Aslında Türkler, özellikle Müslüman olduktan sonra daha güçlü birlikler oluşturmuşlar, din birliği dil birliğinden daha kapsayıcı hale gelmiştir. Bu sebepten dolayı da milli bütünlüğü bozmak isteyenler çoğunlukla mezhep farklılıklarından dolayı çatışma çıkarmışlardır (Güngör, 2000: 31-34).

Tarih ise muhafazakâr ideolojilerin benimsediği gibi oldukça önemli bir unsurdur. Güngör için de tarih kavramı oldukça önemli bir kavramdır. Güngör, millet ile tarih arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu söyler. Bu ilişkinin ise milliyetçilik için iki büyük önemi vardır. Birinci önemi, tarihin millet hayatındaki objektif yeridir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Erol Güngör'e göre tarih, toplumda herkesin ortak bir görüş etrafında birleştiği, herkes tarafından kabul edilen ve ispatlanabilir gerçekliklerden oluşmaktadır. Ancak, tarihin ikinci ve daha derin bir önemi, onun subjektif anlamından kaynaklanır. Güngör'e göre, toplumu oluşturan bireyler, ortak bir tarihe sahip olmasalar bile kendilerini o tarihin bir parçası olarak hissedebilirler. Buna karşın, aynı tarihsel geçmiş paylaşılan iki birey, tamamen farklı tarih algılarına sahip olabilir. Bu durum, tarihin subjektif yönünü ve bireylerin geçmişle olan duygusal bağlarının çeşitliliğini ortaya koyar. Güngör, bu subjektif anlamın, millet-tarih ilişkisini anlamada kilit bir rol oynadığını belirtir ve bunu "tarih şuuru" olarak adlandırır. Tarih şuuru, bireylerin ve toplumların geçmişe dair algı ve duygularının, milli kimlik ve toplumsal dayanışma üzerindeki etkisini ifade eder (Güngör, 1989: 78-79). Şu hâlde, tarih şuuru, bir milletin milli benliği için çok önemli bir kavramdır.

4.3. Batıcılık ve Modernleşme

Tanzimat Dönemi'nden beri Türk modernleşme sürecinde Batıcılık temel çıkış noktasını oluşturmuştur. Güngör, Türk modernleşme tarihi içindeki aktörlerin kusurları ve hataları ne olursa olsun; günümüzün şeytanlaştıran ya da kutsallaştıran anlayışının yerine; herkesi kendi döneminin koşulları doğrultusunda değerlendirmek gerektiğinin altını çizmiş ve Tanzimat döneminde yapılan hataların vatani sevmemekten kaynaklanmadığını belirtmiştir (Güngör, 2019: 16-18). Ancak bununla birlikte, modernleşme ile Batılı olma çabasının birbirinden ayrı şeyler olduğunu, birbirinden tamamen farklı dünya görüşlerini ifade ettiğini; Cumhuriyet'in modernleşme yerine Batılı olmayı tercih ettiğini ve böylece Tanzimat geleneğini reddettiğini söylemiştir (Güngör, 2019: 18).

Güngör, Türkiye'nin Batı medeniyetine girme çabalarının iki yüzyıldan beri devam ettiğini ancak başarısız olduğunun açık olduğunu söyler. Batıcılık hareketlerinin çıkış sebebinin Batı karşısında alınan yenilgiler ve geri kalmışlık olduğunu söyleyen Güngör, Batıcılığı Batı taklitçiliği olarak algılamaya ve ona benzemeye çalışmaya karşı çıkmıştır (Bilgenoğlu, 2020: 30). Batı'nın medeniyetini ve kültürünü ayırarak yalnızca medeniyetinin alınması gerektiği görüşünü de eleştirir; çünkü Güngör'e göre Batı'nın gelişimi kültüründen bağımsız değildir. İnsanın ürettiği her şey aynı zamanda onun kültürü ile bağlantılıdır. Güngör'e göre, Batı'yı olduğu gibi benimsemeye çalışmak ciddi bir yanıltır; çünkü her milletin kültürü ve tarihi birbirinden farklıdır. Güngör, modernleşmenin gerekli olduğunu kabul eder, ancak bu sürecin, Batı modelini körü körüne kopyalamak yerine, milli kimlikten ödün vermeden gerçekleştirilmesi gerektiğini savunur. Ona göre, Batı'yı taklit etmek, kendi kültürel değerlerini ve tarihsel birikimini yok saymak, hatta kimliğini inkâr etmek anlamına gelir. Güngör, Batı'dan esinlenerek modernleşmenin doğru bir yaklaşım olabileceğini, ancak bunun kendi kültürel kimliğimizle uyumlu bir şekilde yapılması gerektiğini vurgular. Modernleşme, yalnızca teknik ilerlemeyi değil, aynı zamanda milli kimliği koruyarak yeni çağın gerekliliklerine uygun bir dönüşümü de içermelidir. Güngör, milletlerin kimliklerinden kopmadan, kendi değerlerini koruyarak modernleşmelerinin, gerçek bir ilerleme için temel bir koşul olduğunu ifade eder (Güngör, 2007: 90; Atasoy, 2024: 67).

Güngör hiçbir eserinde direkt olarak Mustafa Kemal Atatürk'ü hedef olarak eleştirmemiştir; ancak Kemalist ideoloji ile Cumhuriyetin kadrosuna özellikle modernleşme konusunda ağır eleştiriler getirmiştir. Güngör, bu kadroların Batı taklitçiliği yaptıklarını ve modernleşmeyi Batılı olmak olarak algıladıklarını söylemiştir. Güngör'e göre Kemalistlerin tarih yorumu da objektif yorumlara dayanmamaktadır (Güngör, 2019: 10-12). Güngör'e göre, Cumhuriyet inkılapları, önceliği kültürel değişime vererek teknolojik ve ekonomik dönüşümleri ikinci planda bırakmıştır. Güngör, bu yaklaşımın bilinçli bir tercih olduğunu ve Türk milletinin kimliğini yeniden inşa etmeyi amaçladığını belirtir. Ona göre, Cumhuriyet dönemi liderleri, modernleşmenin yalnızca teknik ve ekonomik yeniliklerle sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda toplumun kültürel yapısını dönüştürmenin de kaçınılmaz olduğunu savunmuşlardır. Cumhuriyet inkılaplarının, toplumsal yapı ve bireylerin düşünce dünyasını değiştirmeye yönelik yoğun bir çaba içerdiğini ifade eden Güngör, bu sürecin geleneksel değerlerin yerine modern ve evrensel değerleri yerleştirmeyi hedeflediğini belirtir. Ancak, teknolojik ve iktisadi değişimlerin arka planda tutulmasının, bu alanlarda ilerlemenin yavaşlamasına neden olduğunu da vurgular. Bu durum, modernleşmenin tam anlamıyla gerçekleşmesini engelleyen bir unsur olarak değerlendirilebilir. Kültürel değişim önemli

olmakla birlikte, teknolojik ve ekonomik gelişmelerle dengeli bir şekilde ilerlemesi, toplumun daha sağlam bir modernleşme süreci yaşaması açısından elzemdir (Güngör, 1989: 40-41). Güngör'e göre ise, Batı medeniyeti ile Türk medeniyeti tamamen farklı medeniyetlerdir; yapmamız gereken öncelikle kendi medeniyetimize dönerek, Batı medeniyetinin kendine ait değer yargılarından bağımsız bir şekilde kendi medeniyetimizi incelemektir (Güngör, 1998: 299-300; Gencer, 2024: 51).

Güngör'ün Batılılaşma hareketlerine getirdiği eleştirilerin Kemalist yöneticilerden sonra bir diğer hedefi ise Batılılaşma hedefinde olan Türk aydınlarıdır. Güngör'e göre, Türk aydını yüzünü Batı'ya çevirdikçe önce kendinden sonra da kendine ait değerlerden şüphe etmeye başlamıştır. Dolayısıyla, aydınlar arasında yaşanan bu değişim, aydınlar ile halk arasında derin bir kopukluğa sebep olmuştur. Türk aydını kendi tarihine ve değerlerinde yabancılaşmıştır ve adeta Batı'nın temsilcisi konumunda oldukça aydın olmuştur (Dönmez, 1996: 148).

Sonuç

Erol Güngör, milliyetçiliği daha çok sosyolojik ve psikolojik açılardan ele alan bir düşünür olarak Türk milliyetçiliğine farklı bir boyut kazandırmıştır. Güngör, modern Türk toplumunun kültürel ve sosyal dinamiklerine odaklanmış ve milliyetçiliği toplumun ahlaki ve kültürel değerleri çerçevesinde yorumlamıştır (Güngör, 1975). Ona göre milliyetçilik, toplumsal yapıyı şekillendiren ve bireyler arasında dayanışmayı pekiştiren bir bağdır. Güngör, milliyetçiliği siyasi bir ideoloji olarak görmek yerine, bireylerin toplumla ilişkilerini güçlendiren ve onlara aidiyet duygusu veren bir değerler bütünü olarak tanımlamıştır (Özkan, 2019). Güngör'ün bakış açısı Türk milliyetçiliğini modern sosyoloji ve psikolojinin bakış açılarıyla zenginleştirmiş, böylece milliyetçilik kavramının toplumda daha yaygın ve kabul edilebilir olmasını sağlamıştır.

Erol Güngör, Türk milliyetçiliğini daha çok kültürel ve manevi değerlerle temellendiren bir düşünürdür. Ona göre, milliyetçilik yalnızca etnik ya da biyolojik bir bağa dayanmaz; aksine, kültürel ve ahlaki değerlerle desteklenmiş bir aidiyet duygusudur. Güngör, milliyetçiliğin İslami değerlerle bütünleşerek Türk toplumunun manevi yapısını güçlendireceğini savunur ve bu yaklaşımı "Türk-İslam sentezi" olarak bilinen ideolojik yapının bir parçası haline gelir (Güngör, 1981: 44; Güngör, 1996: 17). Bu senteze göre, Türk kimliği İslam'la şekillenmiştir ve bu kimliğin korunması için Türk kültürünün ve İslami değerlerin birlikte ele alınması gereklidir.

Güngör, toplumsal birlik sağlama amacı güden kapsayıcı bir milliyetçilik anlayışını savunur. Ona göre, milliyetçilik, Türk toplumunun farklı unsurlarını bir arada tutan bir yapı sunmalıdır. Bu açıdan, milliyetçilik yalnızca etnik bir kimlik yaratma değil, toplumun tüm kesimlerini içine alan kültürel bir bütünleşme aracıdır. Güngör, milliyetçiliğin ahlaki bir sorumluluk taşıdığını vurgular; ona göre, toplumun ahlaki değerlerini koruyarak milli birlik sağlanmalıdır (Bora, 1999: 19).

Erol Güngör'ün milliyetçilik anlayışı, ayrıca Batı etkisine karşı Türk kimliğinin korunmasını savunur. Modernleşme sürecinde Batı kültürünün etkisiyle bazı değerlerin yitirilmesi karşısında Güngör, milli kimliğin korunması gerektiğini savunur ve bu kimliği korumanın yolunun kültürel değerlerin yaşatılması olduğuna inanır. Bu açıdan Güngör, milliyetçiliği bir kültürel direniş ve bağımsızlık mücadelesi olarak da görür.

Erol Güngör, Türk milliyetçiliğine farklı bakış açıları sunarak önemli katkılarda bulunmuş bir düşünürdür. Türk kimliğinin korunmasını ve güçlendirilmesini amaçlayan Erol Güngör'ün milliyetçilik anlayışı, Tablo 1'de bazı alt başlıklarda özet olarak ifade edilmiştir:

Tablo 1. Erol Güngör'ün milliyetçilik anlayışı

	Erol Güngör
Milliyetçiliğin Temeli	Kültürel ve manevi değerlere dayanır; Türk-İslam sentezini savunur.
Kimlik Anlayışı	Türk kimliği, İslam ve kültürel değerlerle zenginleşmiş bir medeniyet kimliğidir.
Yaklaşım Tarzı ve Hedef	Kapsayıcıdır; toplumun farklı kesimlerini birleştirici bir yapı sunar. Toplumsal değerleri gözetken güçlenmiş bir Türk milleti yaratmak.
Din ve Milliyetçilik	İslam, Türk milletinin manevi yapısının ayrılmaz bir parçasıdır; Türk kimliğini destekler. Milliyetçilikle İslam uyum içindedir.
Turancılık	Turancılık düşüncesine vurgu yapmaz; daha çok Türkiye içerisinde Türk toplumunun iç bütünlüğüne odaklanır.
Modernleşme ve Batı	Batı etkisine karşı kültürel bir direnişi savunur; milli kimliğin korunmasını amaçlar.
Toplum ve Ahlak	Milliyetçilik, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ahlaki bir sorumluluk olarak görülür.
Birlik Anlayışı	Milliyetçilik, toplumun tüm kesimlerini kapsayarak birleştirici bir araçtır.
Etkisi ve Amacı	Toplumu modernleşme sürecinde bir arada tutmak ve manevi değerlerle güçlendirmek.

Kaynakça: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Kemalist rejimin pozitivist anlayışı, halk tarafından tam olarak benimsenmeyen inkılaplar ve Batılılaşma hareketinden duyulan rahatsızlık, Türkiye’de muhafazakâr-milliyetçiliğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye’de muhafazakâr milliyetçiliğin en önemli isimlerinden olan Erol Güngör, hem modernleşme ve yenilik taraftarı olması hem de Türk kültürü ve değerlerinin muhafazasına yönelik ısrarcı tutumu ile muhafazakâr milliyetçi düşüncenin kendine özgü bir yorumuna sahiptir. Güngör’ün asıl hedefi, Türk milli kültürünün korunarak, çok güçlü bir milli kültür etrafında birleşerek çağdaş seviyeye çıkarılan bir Türkiye’dir. Güngör, Kemalist rejimin özünden kopmayı simgelediğini düşündüğü, İslam yani Selçuklu ve Osmanlı geçmişini adeta yok sayan anlayışına karşı; tarihine, milli ve manevi değerlerine ve en önemlisi de milli kültürüne dönen bir milliyetçilik anlayışına sahiptir.

Kemalist rejimin kültür politikasından dilde sadeleşme politikasına kadar birçok tutumunu sert bir dille eleştiren Güngör, yine Kemalist milliyetçilikten farklı ve ona karşıt olarak İslam’ın Türk milli kimliğinin çok önemli bir parçası olduğunu öne sürmüştür. Çok eski tarihlerden bugüne gelen bir tarih ve millet algısına sahip olan Güngör, Türk milletinin sahip olduğu bu vasıf ve değerlerin korunarak güçlü bir milli kültür meydana getirilmesini, böylece de yenilik ve modernleşmenin amacının aslında toplumun ihtiyaçlarına binaen yapılması gerektiğini düşünmüştür. Sosyoloji ve sosyal psikoloji alanında hocası Mümtaz Turhan gibi çok önemli bir isim haline gelmiş ve önemli çalışmalar yapmış olan Güngör, her ne kadar Türkiye’de milliyetçi hareketle ve bir siyasi parti olarak Milliyetçi Hareket Partisi ile ilişkileri olsa da hiçbir siyasi parti ya da grupla tam olarak özdeşleşmemiş ve bir sosyal bilimci olarak çalışmalarını objektif bir bakış açısıyla yürütmeye çalışmıştır.

Güngör’ün, muhafazakâr-milliyetçi görüşlerini özel ve önemli yapan ise itidalli ve daha gerçekçi çözümler sunmaya çalışan düşünme pratiğidir. Güngör, düşüncelerini tamamen manevi unsurlarla şekillendirmediği gibi, akli da tamamen eleştirmemektedir. Kısacası, Güngör milliyetçiliği, kendi gerçekçi ve çözümleyici bakış açısıyla ele alan bir Türk aydını olarak, entelektüel açıdan son derece önemli bir konumda bulunmaktadır. Onun bazı görüşleri, özellikle de sosyalist-komünist kesime bakışındaki sertlik ve dışlayıcılık sebebiyle şiddetle eleştirilse de Türkiye’de milliyetçi aydın tipolojisine yaptığı olumlu katkı yadsınamaz bir gerçektir.

Etik Kurul Bilgileri Beyanı (Ethical Committee Information Declaration)

Tarafımızca yapılan bu bilimsel araştırmada etik kurul kararı gerektirecek herhangi bir faaliyet/çalışma bulunmamaktadır (*In this scientific research conducted by us, there is no activity/study that would require an ethical committee decision*).

Kaynakça

- Atasoy, F. (2024). *Erol Güngör’de kültür ve milliyetçilik*. T. B. Davletov (Ed.), Dr. Yaşar Kalafat armağan kitabı: Türk kültürünün stratejik derinliği (s.57-69) içinde. Ankara: Türksoy yayınları.
- Aydın, G. N. (2020). Küreselleşen modernleşme ve kültür: Erol Güngör  rne i. [Yüksek Lisans Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Bursa.
- Balcı, E. (2011). Türkiye’deki milliyetçilik söylemleriyle kıyaslamalı olarak Erol Güngör’ n sosyolojik milliyetçilik anlayışı, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 1-28.
- Bilgeno lu, A. (2020). Erol Güngör’ n düşünce dünyasında Türkiye, Ortadoğu ve İ lam dünyası. *Milli Mecmua*, 12, 29-37.
- Bora, T. (1999). Milliyet ili in kara baharı. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Boz, H. (2010). Erol Güngör’de tarih-kültür ve milliyetçilik. Ülkücü dünya g r   , Erişim adresi: <https://www.ulkucudunya.com/index.php?page=haber-detay&kod=3368>, Erişim tarihi: 20.03.2025.
-  o al, N. (2023). Erol Güngör’ n milliyetçilik anlayışı. Türk Ocakları, Erişim adresi: <https://www.turkocaklari.org.tr/nejat-cogal/erol-gungor-un-milliyetcilik-anlayisi/1378>, Erişim tarihi: 20.03.2025.
- Dönmez, M. (1996). Erol Güngör’de kültür, aydın, milliyet. [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Dönmez, S. (2017). Erol Güngör’de modernleşme ve din. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Erg  , V. (2013). Türkiye’de muhafazakâr milliyetçilik Erol Güngör  rne i. [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Gencer, S. (2024). Erol Güngör düşüncesinde sahih bir modernle meyi mümkün kılacak bir unsur olarak milli kültür. *İnsan ve İnsan*, 11(38), 47-65. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.1460922>
- Güngör, E. (1975). Türk kültürü ve milliyetçilik. Ankara: Milli Kültür Yayınları.
- Güngör, E. (1981). Türk kültürü ve milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1989). Kültür değişmesi ve milliyetçilik, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1990). Türk kültürü ve milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1993). Türk kültürü ve milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1996). Tarihte Türkler. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1998). Sosyal meseleler ve aydınlar, (Hazırlayanlar: R. Güler-E. Kılınç), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2000). İ lam’ın bugünkü meseleleri. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2003). Sosyal meseleler ve aydınlar. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2006). Türk kültürü ve milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2007). Dünden bugünden tarih- kültür ve milliyetçilik, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2019). Dünden bugünden tarih-kültür ve milliyetçilik. İstanbul: Yer-su Yayınları.
-  zkan, A. (2019). Modern Türkiye’de milliyetçilik ve sosyolojik boyutları. İstanbul: Sosyal Bilimler Araştırma Vakfı Yayınları.
- Sarı, M. K. (2022). Bir ülkenin meselelerine dair bir Erol Güngör kitabı. Ankara: Tezkire.
- Yavuz, N. (2021). Erol Güngör’ n milliyetçilik anlayışı. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Yazgan, T. (2018). Bozkırın mefkuresi Erol Güngör (Din ve Toplum Anlayışı). Ankara: Altınordu Yayınları.
- Yıldız, F. &  elik, F. (2012). Türk batıcılı ının milliyetçi-muhafazakârlık üzerinden tenkidi: Erol Güngör  rne i. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 62, 269-294.
- Yıldız, İ. (2024). Erol Güngör’e göre İ lam ve Türk modernleşmesi. *U ak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 100-121.
- Yıldırım, N. (2018). Erol Güngör’e göre batı karşısında İ lam dünyası ve Ortadoğu  lkeleri, *International Social Sciences Studies Journal*, 4(23), 4427-4438